

TRI RATNE PRIČE: VATRENO KRŠTENJE, SUSRET, MIKI

Fikret Konjić

VATRENO KRŠTENJE

Kiša je lila kao iz kabla. Protiv mlazova vode koji su se slijevali niz vjetetrobransko staklo kamiona brisači su bili nemoćni. Prilijepio sam glavu na staklo, pokušavajući kroz vodenu zavjesu pratiti uski seoski put. Upaljeni farovi bili su slaba pomoć. Samo povremeno, kada je munja zaparala nebo, uspijevao sam ugledati sablasne konture drveća pored puta i upravljati kamionom u pravom smjeru. Kao da se sve urotilo protiv mene i protiv onih koji su me poslali na zadatak.

Kada me komandant Štaba TO probudio, nekoliko minuta poslije ponoći, ništa nije nagovještavalo ovakvo nevrijeme. Istina, nebom su se već vukli teški oblaci, ali je noć u tom trenutku bila tiha i svježja, prava majska.

“Slušaj Dževade, moraš odmah otići u Babiće i utovariti Kemino odjeljenje sa bestrzajnim topom. Odvešćeš ih na Ormanicu i javićeš se komandantu Srebreničke brigade. Kemo je već dobio naređenje i čeka te sa ljudima. Požuri, jer iz pravca Brčkog se očekuje napad većih razmjera, a Srebreničani su slabi sa protivoklopnim sredstvima.”

Na brzinu sam se obukao i zgrabio automatsku pušku, koju sam zadužio prije tri - četiri dana. Dok sam prilazio kamionu još jednom sam pogledao u nebo. Mjesec maj kao najljepši mjesec u godini, tek je brojao svoje prve dane. U vrtlogu ratnih zbivanja, te 1992. godine, nisam ni primijetio tu njegovu ljepotu. Događaji su se smjenjivali jedan za dru-

gim, ne ostavljajući mi vremena da se divim procvalim vočkama, rascvjetalim livadama i zalascima sunca—prizorima kakve samo maj može podariti. Ustajao sam rano, sjedao u “Tamić” i sve do kasno u noć prevezio ljude i razni teret. Rat je tek bio počeo, neprijatelj je nemilosrdno napadao na slobodnu teritoriju sjeveroistočne Bosne, a formiranje naših jedinica bilo je tek u povoju.

Neznanje i neiskustvo nadoknađivali smo hrabrošću i dvadesetčetvorosatnim angažovanjem, plaćajući pri tome veoma često i najskuplju cijenu. Nakon desetak minuta vožnje, prve kapi kiše pokvasiše vjetrotbran. Potom se otvorilo i nebo i zemlja. Kiša je lila u mlazovima, praćena vjetrom i grmljavinom. Naprežući oči kako ne bih sletio s puta, razmišljao sam o komandantovim riječima. Bilo je ovo prvi put otkako je zaratilo da nas šalju u pomoć nekoj jedinici koja nije sa naše opštine. Iako je bilo dosta sukoba na improvizovanim linijama odbrane oko Gračanice, ja još nisam imao prilike upotrijebiti oružje.

Šta će donijeti ova noć i naredni dan?

Nisam bio kukavica, bar sam mislio da nisam. Ipak obuze me zebnja. Kada sam došao do mosta u Kamenolomu, pri plavičastoj svjetlosti od sijevanje munja, ugledah kako je Sokoluša već počela nadolaziti. Znao sam—za nekoliko minuta, njoj će korito postati tijesno. Iako kiša ni za trenutak nije prestajala, utovar našeg bestrzajnog topa i ukrcavanje njegove posade prošlo je bez problema.

Dok sam pokušavao spustiti kamion niz strmi izlokani seoski put, borci su, šćućureni u kabini kamiona, razgovarali o predstojećem zadatku. I njima je ovo bilo prvi put da idu na neko drugo, “tuđe” ratište. I oni kao ni ja još uvijek nisu bili “omirisali barut”. Neprijatelj na prilazima Gračanici još nije pokušao napad oklopnim sredstvima, a granata je bilo jako malo, tako da o nekom probnom gađanju nije moglo biti ni govora. Njihov komandir Kemo, nekada je bio moj učenik u osnovnoj školi. Pamtio sam ga

kao bistrog i okretnog dječaka koji je volio da igra nogomet. Prošlo je od tada mnogo godina i, evo, sreli smo se u ratnom vihoru. I njega su, kao i mene, kao uostalom i sve nas, koji nismo krenuli put Zapadne Evrope da “pomažemo” Bosni, događaji i razvoj situacije pozvali u redove branilaca ovog dijela Bosne.

Kao što sam bio i predvidio, rijeka Sokoluša se u međuvremenu izlila iz svoga korita, tako da sam skoro naslijepo prešao most. Put je bio gotovo potpuno pod vodom, tako da je naš “Tamić” na pojedinim mjestima podsjećao na amfibiju. Nekih stotinjak metara prije izlaska sa poplavljenog dijela puta, motor kamiona iznenada se zagrcnu i stade. Nije nam preostalo ništa drugo nego da naše vozilo, bez obzira na pljusak, izguramo na nepoplavljeni dio puta i pokušamo ga ponovo upaliti.

Žurilo nam se da prije svanuća stignemo na odredište, tako da smo kamion naprosto na rukama iznijeli iz vode. Srećom, nije trebalo mnogo vremena da ga ponovo upalimo... Nakon nešto manje od sata vožnje već smo prolazili kroz tunel na Ormanici. U međuvremenu, kiša je stala, pa se lakše vozilo iako su farovi bili ugašeni. Vozeći se sablazno praznim putem od tunela prema naseljima Hrgovi i Cerik, uzalud smo Kemo i ja pokušavali kroz mrak uočiti naše odredište. Ništa nismo znali o rasporedu linija odbrane na ovom dijelu ratišta, pa je postojala mogućnost da se naprosto ušetamo neprijatelju u ruke.

Zato smo se zaustavili kako bismo utvrdili gdje se, ustvari, nalazimo. **Dok smo izlazili iz zagušljive kabine, svjež noćni zrak nas je skoro ošamutio.** Ispred nas, na udaljenosti, ne većoj od tri, četiri kilometra, čula se učestala paljba iz pješadijskog naoružanja koju su povremeno potiskivali mukli plotuni iz topova i minobacača. Tamno - modri horizont ispred nas prelijevalo se u svim nijansama crvene boje, a mlazovi svjetlećih metaka parali su nebo u svim mogućim pravcima. Tamo ispred nas, očito, vodila se velika borba.

Dogovorili smo se, ipak, da nastavimo u tom pravcu... Nakon dva kilometra vožnje, ispred nas je iskočila pogurena prilika u maskirnoj uniformi, dajući nam puškom znak da odmah skrenemo sa puta. Ubrzo smo se našli u podrumu neke poluspaljane kuće, gdje nas dočeka komandant jednog od bataljona Srebreničke brigade. Nije bilo vremena za uobičajene pozdrave, situacija nije dozvoljavala formalnosti. Odmah je “prešao na stvar” i upoznao nas sa situacijom na tom dijelu ratišta. Ukratko, neprijatelj je u toku noći izvršio grupisanje snaga i iznenada napao iz pravca Lončara na sela Cerik, Donji i Gornji Hrgovi, a osnovica njegovog napada bila je putna komunikacija Orašje–Tuzla. Naše snage zaposjele su mali greben kod sela Cerik, uspješno odolijevajući napadima pješadije, ali se svakog trenutka očekivao napad tenkova.

“Stigli ste baš na vrijeme. Ja imam samo nekoliko ‘zolja’ i vaš bestrzajni top će dobro doći da zaustavimo neprijateljske tenkove i transportere. Moj kurir će vas odvesti do Cerika, a komandir čete će vam pokazati položaj.”

“Koliko projektila imate?”

Kada je čuo da imamo dvanaest projektila, od čega osam RKZ zrna, koja probijaju i najtvrđe oklope, obradovao se kao malo dijete.

“E neka sad četnici navale, napravićemo im na Ceriku otpad starog željeza.”

Do Cerika nije bilo daleko, a nije bilo ni vremena za pravljenje nekog zaklona za ljude i oruđe. Naš bestrzajac Kemo je postavio pored samog puta, na dijelu gdje se završavala krivina i otvarao pravac prema Lončarima. Već na udaljenosti od jednog kilometra tenkovi će biti uočljiva meta. S druge strane puta, rasporedilo se nekoliko boraca iz Srebrenika sa “zoljama”.

Ja sam se smjestio pored “Tamića”, uzdajući se da će mi prednji desni točak biti dovoljna zaštita od neprijateljskih zrna. Poslije nekoliko mjeseci ratovanja naučit ću i ja da bez majčice zemlje nema zaštite

i svaki minut ću koristiti da sebi iskopam kakav, takav rov. Tada sam bio ubijeden da je i ovo dovoljno, a bilo me malo i stid da se nešto mnogo krijem. Bojao sam se da neko ne pomisli da sam kukavica i da me je strah. Srce mi je ipak lupalo kao ludo, dah se skratio i nestrpljivo sam čekao da se već jednom pojave ti tenkovi. Mislio sam, kada sve počne, biće mi lakše.

A onda sam osjetio kako zemlja prenosi vibracije i podrhtavanje. Tek nekoliko trenutaka kasnije čuo sam karakteristično brundanje tenkova. U polumraku kišnog, majskog jutra, iza krivine na putu, pojavi se prva silueta tenka. Izgledalo je kao da mili sa oklijevanjem. Poslije nekoliko trenutaka, ukaza se još jedan, a onda i dva transportera. Iako je bilo prilično daleko, a i vidljivost nije bila najbolja, primijetio sam pognute siluete kako stupaju uporedo sa tenkovima i transporterima. Neko je tamo ispred nas izdao naređenje – krenula je žestoka pucnjava iz pušaka i puškomitraljeza. I ja, onako bez nišanja, uputih nekoliko kratkih rafala prema pognutim prilikama pored puta. Od uzbuđenja, ruke su mi podrhtavale... Neprijatelju vjerovatno nisam nanio neku veću štetu, ali sam sa svakim ispaljenim metkom razbijao tremu i neku čudnu nervnu napetost, tako da mi se u glavi brzo bistrilo. Bio je to moj prvi neposredni okršaj sa četnicima, moje prvo vatreno krštenje. Neke od silueta zastadoše u neprirodnim pozama i kao da su udarile u nevidljiv zid, srušile se na zemlju. Ostali polegoše po zemlji, a nekoliko ih poče bježati nazad. Tenk koji je predvodio kolonu, na trenutak, oklijevajući, zastade, a onda nastavi prema nama.

Okrenuh se prema našem bestrzajcu pored kojeg je čučao Kemo. Na licu mu se primjećivala ona ista, kao i kod mene, nervna napetost, ali je ipak prilično mirno i usredsređeno nišanio prema grdosiji, koja nam se polako, ali neumoljivo približavala. Htio sam da mu doviknem da puca, da ne čeka više, ali sam se suzdržao. Vjerovao sam svom nekadašnjem učeniku. Nešto u nje-

govoj pojavi, u stavu, ulijevalo mi je sigurnost. Znao sam da će izabrati pravi trenutak za dejstvo. I zaista, kada je prvi tenk došao na nekoliko stotina metara i počeo okretati cijev topa prema našem položaju, on podiže ruku i nišandžija povuče kanap mehanizma okidača. Uslijedio je pucanj praćen plamenim mlazom. Pogledah prema tenku koji je nailazio... Ono što sam vidio, beskrajno me obradovalo. Kemino RKZ zrno naprosto je odlijepilo kupolu od tijela tenka. Negdje naprijed, gdje su u rovovima ležali borci iz Srebrenika i cijeli dan odbijali napade neprijatelja, čula se vriska i oduševljenje branilaca. Vremena za slavlje nije bilo. Nakon samo nekoliko sekundi naš bestrzajac je bio napunjen – i sve se po istom scenariju ponovilo. Bljesak, detonacija i transporter, treći u koloni, počeo se vrtiti na jednoj gusjenici.

Dok je dejstvovao naš bestrzajac, primijetih kako nekoliko boraca sa “zoljama”, kroz suprotni kanal pored puta, pognuto protrča prema tenkovima. Nekoliko trenutaka kasnije, iz njihovog pravca “krenuše” novi projektili prema oklopnoj koloni, istina manjeg kalibra, ali ne manje efikasni. Put je bio zakrčen tenkovima i transporterima koji su gorili... Ostali su se okrenuli nazad, tražeći sigurnost iza krivine.

Uslijedilo je zatišje – dok su prvi zraci izlazećeg sunca obasjavali ugljenisane ostatke neprijateljskih tenkova i transportera. Izgubivši podršku oklopnjaka, i pješadija se povukla, tako da su Srebreničani ponovo zauzeli svoje prethodne linije odbrane.

Sjedio sam pored kamiona, ne obazirući se previše na mokru zemlju i s ponosom gledao Kemu i njegove artiljerce kako primaju čestitke od svih koji su naišli putem pored našeg položaja. Stiže i komandant Srebreničke brigade. Ustadoh i ja da ga dočekam.

“Svaka čast momci. Hvala vam svima. Danas je odbranjen ne samo Srebrenik, nego i Gradačac i Gračanica. Ko je ovdje jutros bio nišandžija?”

Ja pokretom glave pokazah na Kemu, a komandant mu pruži ruku. Potom otkopča

opasač, skide svoj pištolj i zajedno sa futrolom ga dade Kemi.

“Evo ti ovo da pamtiš današnji dan – i reci svom komandantu da se može ponositi svima vama.”

Učestvovao sam u naredne tri i po godine u još mnogo bitaka, prošao sam i neka druga iskušenja, bio zarobljen u Kreševu od Vojne policije HVO-a i cijelu se noć oprštao od najmilijih i života, ali ovu majsku noć i događaje kod Cerika nikada neću zaboraviti.

SUSRET

Trčao je iz sve snage ne obraćajući pažnju na gusto mokro šiblje koje ga je tuklo po cijelom tijelu. Hvatajući dah, povremeno usporavajući korak, okretao se oko sebe da provjeri ima li gonilaca, a onda opet gonjen strahom nastavljao trčati kroz noć, praćen pucnjavom i detonacijama, koje su se čule sa svih strana. Od kako je prije nekih pola sata, nakon najjačeg granatiranja, koje je doživio u ovom ratu, pukla linija odbrane njegovog bataljona, a on se iznenada našao sam u nekoj hrastovoj posavskoj šumi, jedino što je osjećao bio je strah. Bio je to iskonski strah pred nepoznatim, koji je pratio ljudski rod od njegovog postanka, a njemu je u ovoj noći sve bilo nepoznato. Samo dan ranije došao je na ovo ratište koje se u svemu razlikovalo od onog u okolini njegovog rodnog grada, gdje su se linije odbrane nalazile na planinskim čukama i visovima, a ovdje je, sve dokle ti pogled seže, bilo ravno, a nepregledna posavska ravnica stvarala je u njemu neku neobičnu tjeskobu, koju su pojačavali rovovi i tranšeje, puni vode i ljepljivog blata.

Bježeći od nepoznatog, traćao je u nepoznato, što nimalo nije umanjivalo njegov strah, zapravo ga je samo pojačavalo. Ipak, pošto je ostao bez daha, izgubivši pojam o vremenu i prostoru, u ovoj mrkloj noći bez mjesečine, on zastade na trenutak da predahne i dođe sebi. Naslonivši se na stablo stoljetnog cera, pokuša prema odsjajima detonacija i mla-

zovima svjetlećih metaka, koji su parali nebo, odrediti situaciju na ratištu, ali od toga je bilo malo koristi. Nebo je gorjelo na sve strane i po pucnjavi i detonacijama teško je bilo dokučiti gdje se nalaze njegovi, a gdje neprijatelj. Sve se to, bar se njemu tako činilo, izmiješalo u jedan nerazmrsiv kovitlac smrti, iz kojeg se nije vidio izlaz. Negdje iza njega zaredaše detonacije u pravilnim razmacima i on po sve snažnijim odjecima shvati da mu se približavaju. To mu dade novu snagu i on, držeći automatsku pušku u desnoj ruci, iz sve snage potrča u mrak. Šta ga je to, nakon par koraka podiglo u zrak i bacilo nekoliko metara dalje, shvatio je tek nakon nekoliko minuta, kada se povratio od udara i detonacije, čiji ga je zračni udar otpuhao kao slamku u neku poveliku kaljužastu jamu, do pola ispunjenu vodom. Smirujući disanje i provjeravajući ima li rana na tijelu, ogleda se oko sebe, pokušavajući pri ono malo svjetlosti, što su je pružali odsjaji detonacija, odrediti gdje se nalazi. Nakon nekoliko minuta, zaključio da se nalazi u nekoj jami koju je napravila haubička granata ili VBR raketa u nekom od prethodnih neprijateljskih granatiranja i koju su jesenje kiše do pola napunile vodom. Puzeći polahko, izvuče se na ivicu vrtače kako mu noge ne bi bile u vodi i izvirišći oprezno preko ivice ugleda konture hrastovih i cerovih stabala koja su mu zaklanjala vidik skroz unaokolo, povećavajući i onako neprobojnu pomrčinu. Njegov pokušaj da puzeći istraži ovo neplanirano skrovište, iznenada je prekinuo bolan uzdah iz mraka. Spoznaja da nije sam u vrtači zaleđi mu krv u žilama. Stade kao ukopan i skoro prestade disati. Za par trenutaka, iz mraka se ponovo začu krkljanje—kao da se neko bori da dođe do vazduha. To mu razbi svaku sumnju da nije sam u ovoj blatnjavoj jami i on se konačno sjeti da ima pušku u rukama. Repetirajući je, skoro mahinalno viknuo je u noć:

“Ko je to tamo?”

Kao odgovor, ponovo je čuo krkljanje i bolan jauk... Na drugoj strani vrtače, neko teško ranjen, borio se za život.

“Da li je naš ili njihov?”—bilo je prvo

pitanje koje mu prođe kroz glavu.

Da bi to saznao, morao je otpuzati na drugi kraj vrtače i po uniformi odrediti da li ga je sudbina ove noći, u ovoj jami punoj vode i teškog, ljepljivog blata, sastavila sa prijateljem ili neprijateljem.

“Možda je najbolje da se pritajim i sačekam jutro”,—pomisli. “Ko zna ko je tamo, možda se samo pretvara da me navuče, pa da me onda nespremnog dočeka rafalom ili bajonetom u rebra.”

Iz mraka se ponovo začuše tihi jauci, a potom mu se učini kao da neko, iznemoglim glasom, traži pomoć. Još jače napregnu sluh i zbilja—iz mraka se začu:

“Pomozi ako si rob božji!”

Iako je bio uvjeren da se ne radi o pretvaranju i da je u pitanju težak ranjenik, riječi “rob božji” natjeraše ga, ipak, na oprez. To nikada ne bi izgovorio neko iz njegovog bataljona. Ovo je morao biti neprijateljski vojnik. Uvjerivši sam sebe da je tako, odlučio da se ne pomjera i da sa spremnom puškom prepusti ranjenika njegovoj sudbini. Prvih pola sata pokušavao je ignorisati stalne pozive za pomoć, a onda izgubi strpljenje.

“Šta ako je ovo, ipak, neko iz njegovog bataljona”, pomisli, “šta ako se ispostavi da je ostavio saborca da izdahne u ovoj kaljuži? Pa šta ako je u pitanju i neprijatelj, ranjenik je ranjenik, ne može ranjen insan nikom biti neprijatelj.”

Odjednom mu, ni sam nije znao zašto, na pamet padoše majčine priče iz dugih zimskih noći o bitkama prvih muslimana na Bedru i Uhudu i kako je Pejgamber bio milostiv prema svim zarobljenicima, posebno prema ranjenicima. To ga je nagnalo da se pokrene prema drugoj strani vrtače. Prepuzavši kroz blato par metara, razabra u mraku tijelo koje je do pojasa bilo u vodi, sa glavom neprirodno nagnutom u stranu, sa jednom rukom na stomaku i drugom nepomično pruženom uz slabine. Ohrabren ranjenikovom nepomičnošću, ali ipak ne skidajući pogleda s njegovih ruku, on pride sasvim blizu i pri odsjaju dalekih detonacija poče pogledom

tražiti bilo kakve oznake na uniformi. Prošlo je nekoliko dugih trenutaka dok je u tami razaznao na ranjenikovom ramenu, prišivenu i blatom umrljanu, zastavu trobojku, siguran znak da je pred njim neprijatelj. Lecnuvši se, ostade na trenutak nepomičan, onda ipak pruži ruku prema njegovom potiljku i podižući mu glavu pokuša razaznati gdje je pogoden. Otvorivši na trenutak oči, ranjenik ponovo bolno jeknu, a po grču u ruci koju je držao na stomaku ispod opasača, vidjelo se da je pogoden nisko u stomak. Po crnoj mrlji koja se nazirala na uniformi, moglo se zaključiti da je prilično iskrvario.

“Šta ću sad Allahu dragi? Ne znam kako ću sebi pomoći, a kamoli njemu ovakvom? Najjednostavnije je da ga ostavim i krenem dalje. Možda će ga naći njegovi pa neka se oni pobrinu. On bi mene sigurno po kratkom postupku, rafal onako s kuka i gotovo. Što i ja ne mogu tako? Sve bi bilo manje zamršeno.

Iz razmišljanja ga ponovno trže bolno stenjanje ranjenika i on ponesen nekim njemu nepoznatim porivom poče po džepovima maskirne bluze tražiti prvi zavoj. Drhtavim rukama otkopča ranjeniku opasač i bluzu, a potom podiže majicu, otkrivajući ranu. Iako je bilo mračno, vidjelo se da ga je pogodio geler granate i da je rana nepravilna i velika kao pola dlana. Potrga zaštitni ovoj prvog zavoja i sterilni dio pritisnu na ranu. Jauknuvši od bola, ranjenik izgubi svijest, ali on nastavi da previja ranu. Kada mu ponestade zavoja, poče kopati i po ranjenikovim džepovima. Ni sanjao nije da će se obradovati kada pronađe zavoj kojim će pomoći neprijatelju, a desilo se upravo tako. Dovršivši previjanje, pokuša ranjenika povući prema vrhu vrtače gdje je bilo manje vlažno, a kada mu to teško mukom pođe za rukom i on se opruži pored njega.

Dok mu se vraćao dah ponovo je počeo razmišljati o svom položaju.

“Šta dalje? Učinio sam šta sam mogao. Ne mogu ga nositi kroz noć. Ni sa sobom ne znam šta ću. Da ipak sačekam jutro, pomisli.

Ako me nađu naši dobro je. Reći ću da sam ga našao previjenog i da nisam znao u mraku ko je, a ako dođu njegovi vidjeće da sam ga previo, pa će mi poštediti život. A hoće li baš? Ko će njima vjerovat? Odakle li je ovaj jandnik? Možda ima papire sa sobom?”

Gonjen iznenadnom znatiželjom, otkopča mu gornje džepove na vojničkoj bluzi i pronađe vojnu knjižicu Jugoslovenske narodne armije. Otvori je, ali koja korist, u mraku nije vidio ništa, paliti šibicu ili upaljač bilo je previše opasno. Listajući drhtavim prstima, ugleda u vojnoj knjižici dvije fotografije. Okrećući ih prema odsjaju na nebu, razazna na njima konture mladića i djevojke, snimljene u nekoj fotoografskoj radnji, prislonjenih glava i sa izvještanim osmjesima na licu.

Ovo me je sigurno djevojka. Odakle li su? Iz Srbije ili negdje iz Bosne? Ko zna? Ona ga sigurno čeka? Teško da će ga ovakvog čemernog dočekati. Daj bože da sa ovakvom ranom i jutro dočeka?

Iz razmišljanja ga prenu puščana paljba koja se sve više približavala. Ogleдавši se oko sebe, pokuša procijeniti iz kog pravca dolazi pucnjava. Nije bio siguran da li mu se od silne želje samo tako čini ili stvarno rafali dolaze iz pravca u kojem se povukla njegova jedinica.

“Mora da se naši vraćaju i sada “češljaju” ovu šumu. Kako da im se javim? Ubiće me moji!”

Pritaji se i predade sudbini. Kada se u neposrednoj blizini oglašise rafali, on se naprosto zalijepi za zemlju i skoro prestade disati. Skoro na metar od njegove glave zaustaviše se koraci i neko prigušenim glasom poče dozivati ostale. On ležeći nepomično skoro izgubi svijest.

“Ljudi evo dvojice ovdje u vrtači, izgleda da su mrtvi.”

“Provjeri ti to bolje da te ne iznenadi rafal ili bomba, odgovori mu neko iz mraka.”

“Ma ne mrdaju, mrtvi su! Samo ne znam u mraku jesu li naši ili njihov?”

“Požuri provjeri, znaš da moramo dalje.”
Dok se nepoznata prilika saginjala prema

njemu, on proškilji na jedno oko i na beretki prepozna metalni odsjaj ljljlana. Bojeći se da ne završiti od radosti, on samo prošapta:

“Naši smo, ja sam naš.”

Prilika se naglo ispravi i kratkim povikom dozva još nekolicinu.

Poslije legitimisanja, on im u dvije rečenice objasni situaciju, a autoritativan glas iz mraka naredi:

“Zovi sanitet, neka ih obojicu nose u četnu prihvatnu stanicu, a mi idemo dalje.”

...

Završio se rat, prošle su godine, a on susret u vrtači nije mogao zaboraviti. Dok je ležao pored ranjenog neprijateljskog vojnika, nije bio svjestan besmisla svakog rata. Do toga je došao mnogo kasnije, kada je u jednoj televizijskoj emisiji, na svoje neopisivo zaprepasćenje, slušao kako čovjek priča o događaju, koji mu godinama nije izlazio iz glave. Tek kroz nekoliko minuta shvatio je da to govori upravo onaj ranjenik sa kojim ga je sudbina sastavila u jednom trenutku ratnog vihora, a rastavila te iste noći u četnoj sanitetskoj stanici, tako da nije upio doznati ni ko je, ni odakle je. Pričao je kako su mu u Ratnoj bolnici u Maoči rekli da ga je spasio borac Armije Bosne i Hercegovine, da ga je previo svojim prvim zavojem i s njim dočekao prvu jedinicu koja je naišla tim pravcem. Priznao je da samo njemu može zahvaliti što živi...

Dok je buljio u televizor, pred očima su mu se ponovo smjenjivale slike te noći, ratne 1993. godine, oči su mu se za trenutak zamaglile, tako da nije uspio vidjeti u dnu ekrana ispisano ime i prezime onoga sa kojim je dijelio blatjavu posavsku vrtaču, iz koje ih je život odveo na različite strane, a sudbina im opet nekako ukrstila puteve.

MIKI

Godinu dana prije početka rata u Bosni i Hercegovini, Mihajlo je bio učenik trećeg razreda gimnazije. Ponesen sveopštom atmosferom i

on na svojim knjigama i sveskama počeo iscrtavati krstove, upisivati četiri “S”. U početku je to bilo na unutrašnjoj strani, a potom i sasvim otvoreno, preko cijelih prednjih i zadnjih korica. Iako nije baš najbolje shvatao šta sve to znači, u početku mu je godila podrška nekih starijih školskih kolega, njihovo povjerljivo tapšanje po leđima i pozivanje na tajne noćne sastanke. Sveske i knjige, tako “ukrašene”, morao je kriti od roditelja, jer je znao da otac i majka to neće tolerisati, njihova su shvatanja nacije i nacionalnog bila nešto drugačija od onih koja su se počinjala formirati u njemu.

Uskoro su pored njegovog grada, magistratom Doboj - Tuzla, počeli prolaziti vojni konvoji, prvo u smjeru zapada, a nekoliko mjeseci kasnije i obrnutim pravcem. Posmatrao je kolone tenkova i šlepera kako prolaze put Tuzle i odatle dalje prema Zvorniku, shvatajući postepeno da se u Bosni priprema nešto veliko, nešto što nikome neće donijeti dobra. Počeo je razumijevati i očevu zabrinutost i sve češća i duža dežurstva u policijskoj stanici. Sve češće je primjećivao kako iz susjednih stanova u njegovom stambenom naselju nitko danima ne izlazi. Pošto mu otac očita nekoliko oštrih lekcija, prestade ići na noćne sastanke u Srpsku varoš, a smrknuti pogledi nekadašnjih drugova sa noćnih sijela govorili su više od svake riječi. Bilo je sve više praznih mjesta u školskim klupama i on jednog dana primijeti da je ostao jedini Srbin u svom razredu. Nije ga toliko zaboljelo što su otišli, koliko saznanje da se niti jedan nije pozdravio s njim prije polaska. U ponašanju ostalih kolega iz razreda, nakon početnog podozrenja, počeo je primjećivati izvjesnu dozu veće prisnosti. Kao da im je bilo drago što je još tu, što nije kao ostali dao “petama vjetra”. Pomalo zbunjeno svim tim i sa izvjesnim osjećajem krivice, počeo je uokvirivati knjige i sveske, krijući na njima svoje naivno “srpstvo”.

A onda je u rano jutro, 25. maja, te prve ratne 1992. godine, zatutnjalo i nad njegovim gradom. Bez ikakve najave, četnici sa Ozrena su počeli granatirati grad iz svih oruđa. Prikljubljen uz hladan i vlažan zid podruma, u

koji su se sklonili svi stanari njegove zgrade, osluškivao je detonacije i karakterističan huk, njemu do tada nepoznat, kada su granate prelijetale njegovu zgradu i padale negdje u sjevernim dijelovima grada. Tada, tog dana, za samo nekoliko sati provedenih u polumraku skloništa, slušajući zabrinute komentare svojih komšija, sve je shvatio. Sve one priče koje je slušao na tajanstvenim okupljanjima po podrumima kuća u Srpskoj varoši, sve one priče o ugroženosti srpskog naroda i svi oni poklič i pozivi u konačni obračun sa "bali-jama" i "ustašama" bili su u stvari priprema za nešto sasvim drugo.

Kada su gradom počele prolaziti prve grupe naoružanih mladića u maskirnim uniformama, na putu prema improvizovanim linijama odbrane, Mikija, kako su ga svi u gradu zvali, ništa nije moglo zadržati da im se pridruži. Prigovaranja roditelja da je još maloljetan i da je dovoljno što je otac u uniformi, naprosto su prolazila pored njega.

U početku su ga borci, sa kojima je počeo redovno dežurati na prilazima gradu, posmatrali sa podozrenjem, ali kako su dani prolazili, on se uklapao u njihovo društvo, a svojom hrabrošću sticao je njihovo poštovanje i respekt.

Prošao je sa ratnim jedinicama sve faze formiranja Armije Bosne i Hercegovine, od uličnih straža, preko samostalnih vodova i četa, pa do formiranja brigada i divizija. Cijelo to vrijeme uvijek se nalazio u jedinicama koje su morale podnijeti poseban teret ratovanja. U bezbroj prilika dokazao je svoju hrabrost, a pečat na to stavila su dva teška ranjavanja na ratištima Posavine. Od drugog ranjavanja oporavio se upravo u vrijeme kada se u njegovom gradu formirala prva oslobođilačka brigada u Bosni i Hercegovini. Čast je bila svakom borcu da bude raspoređen u ovu jedinicu. On je i u ovoj jedinici ponovo bio na najtežem mjestu, u izviđačko-diverzantskom vodu. Ostale su iza njega bitke na Visu, Majevici i Vijencu, a onda je na red došla Vozuća.

Linije na Vozući probijene su za samo dva sata borbe, a neprijatelj se u rasulu povla-

čio dublje u Ozren, prema Krtovi, Porječini i Bosanskom Petrovom Selu. Njegova brigada borila sa na najtežem pravcu, na kojem je neprijatelj još uvijek organizovano pružao otpor. Najtvrdje je bilo na Tumarskoj gredi, gdje su, izgleda, četnici riješili postaviti posljednju liniju odbrane. Nekoliko napada elitnih jedinica njegove i susjednih brigada razbilo se o tvrđi bedem Tumarske grede, vrletne kamene litice koja je predstavljala i prirodnu prepreku daljem napredovanju. Trećeg dana bezuspješnih napada dođe po njega kurir komandanta brigade i prenese mu naređenje da se javi u štab. Pognut, sa punom ratnom spremom, spustio se do jednog isturenog šumarka i ušao u improvizovanu zemunicu. Propisno pozdravi komandanta Fahrudina, a ovaj mu rukom pokaza da sjede na klupu pored telefoniste.

"Pa, Miki šta ima novo. Šta rade četnici na Tumarama."

"Ukopavaju se komandante. Ako uskoro ne zauzmemo Tumare, nećemo ih iz rovova istjerati ni tenkovima."

"Ti si ovih dana često bio u izviđanju, ima li u njihovoj odbrani slabih mjesta. Izginuše nam najbolji borci na ovoj jebenoj vrleti."

"Nije moje da pametujem, komandante, ali mislim da im se može prići samo tamo odakle nas najmanje očekuju."

"Kako to misliš"

"Treba se provući sa lijeve ili desne strane, malo podalje od Tumara i ući u liniju rovova putem kojim im dolazi hrana i municija."

"Pa ima li takvo mjesto gdje se iza leđa može ubaciti jedna ojačana četa."

"Ima. Pored onog malog dračevog šumarka, lijevo od Plavetnog brda ima jedna jaruga u kojoj nema minskih polja. Dok se oni snađu, mogu tuda provesti, ne četu, nego puk vojske."

"Dodji, obilježi mi to na karti, pa idi do centra veze i malo se odmori. Moram o ovome obavijestiti komandanta divizije, pa ćemo onda detaljnije razraditi ovu mogućnost."

Na realizaciju nije trebalo dugo čekati.

Komandi divizije se žurilo jer su na drugim pravcima jedinice već napravile značajne prodore prema samom srcu Ozrena.

Sa svojim nerazdvojnim drugom, Hamidom, koga su svi u jedinici zvali Žuti, već naredne večeri predvodio je kolonu od oko stotinjak izabranih boraca. Samo njima znanim stazama, Miki i Žuti su proveli četnu pored dračevog šumarka i kroz jednu vrletnu vododerinu izveli je iza neprijateljskih linija. Pod plaštom noći i prvih oktobarskih izmaglica, podijeljeni u četiri grupe, prikradali su se liniji četničke odbrane, iz pravca odakle su ih najmanje mogli očekivati, iza leđa. U dogovoreno vrijeme, sat prije svitanja, zagrmile su detonacije ručnih bacača i RPG-ova, a potom i pucnjava iz pješadijskog naoružanja. Na tri pravca napad je uspio i iznad očekivanja. Iznađeni četnici, oni koji su preživjeli prvi napad ili su se predavali ili su kroz mrak i pod zaštitom stoljetnih stabala jela i borova bježali na sve strane, ne pružajući nikakav otpor.

Na pravcu na kojem su Žuti i Miki predvodili svoj vod sve je od početka krenulo naopak. Prvo je jedan borac nehotice opalio i opomenuo četnike, a potom je neprijateljska osamdesetčetvorka počela dugim rafalima da djeluje u njihovom pravcu. O nekom jurišu pod ovakvom vatrom nije moglo biti ni govora i Miki u trenu donese odluku: prepuzaće lijevo od položaja mitraljeza i pokušati ručnom bombom neutralisati tu tačku otpora. Davno je on naučio da se grudima ne može jurišati na vrelo olovo.

“Idem ja lijevo odavde, pored one živice, pa preko one male čistine, dok ne dođem na domet ručne bombe. Kada čujete detonaciju, krenite i vi tamo pored onog srušenog bora”, šapnu Žutom na uho.

“Nemoj ti ja ću, ostani sa vodom ti bolje poznaješ teren”, odgovori mu Žuti, šišteći kroz zube.

“Ja ću. Ništa ti ne bini i ti poznaješ teren isto k'o i ja. Nego, skrenite mu malo pažnju, pucajte i vi povremeno u njegovom pravcu”.

Još se njegov šapat nije ni izgubio u štek-tanju mitraljeza, a već je bio nestao u vlaž-

noj travi. Žuti je naprezao oči, pokušavajući ga pratiti, ali je bilo isuviše malo svjetlosti, a i trava visoka. Ne dižući glavu iza neke izbočine, koja ga je štitila od rafala mitraljeza, povremeno je u njegovom pravcu ispalio kratak rafal. Kako je vrijeme prolazilo, srce mu je sve brže tuklo, a strepnja za Mikijevu sudbinu postajala sve veća.

“Uspjeće on. Šta se brinem, ta nije mu prvi put. Uspjeće sigurno”, tješio je samog sebe.

A onda je odjeknula ta dugo očekivana detonacija. Vreli mlazovi olova prestadoše da sipaju po drveću iznad njih. Žuti skoči i sa puškom na gotovs krenu prema vrhu kose. Borci iz njegovog voda pratili su ga u stopu. Neprijatelj nije čekao borbu prsa u prsa i sve je za desetak minuta bilo gotovo. U žaru gonjenja neprijatelja odjednom postade svjestan činjenice da Miki nije pored njega.

“Je li neko vidio Mikija”, povika u noć. Kada ne dobi potvrđan odgovor potrča prema položaju neprijateljske osamdesetčetvorka. U sivom praskozorju odjednom ugleda povijenu Mikijevu priliku kako sjedi na balvanu. Priđe mu i pored njega ugleda položeno tijelo četničkog mitraljesca.

“Jesi li ranjen? Je li sve u redu? Šta je s tobom?”, osuše pitanja bez odgovora.

Miki s naporom podiže glavu i pogleda svog prijatelja, sa kojim je mnogo toga u ove tri i po godine preturio preko glave. Zatim muklo protisnu:

“Sječaš li se mog druga Saše sa Hajdarovca. Tri godine smo sjedili u istoj klupi u gimnaziji.”

“Sjećam”, odgovori Žuti i pažljivije pogleda u položeno tijelo.

“Nije ovo valjda on...?”

Miki samo potvrdno klimnu glavom i zastenja:

“Uh, koliko sam samo uštípaka pojeo kod njegove mame Ljeposave.”

Žuti samo podiže glavu prema nebu, bez riječi. Potom samo psovka:

“Jebem ti rat!”